

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2000 m. rugsėjo 2 d.

Nr. 172 (31)

Saturday supplement September 2, 2000

No. 172 (31)

Jungiančių tiltų beieškant

Algimantas A. Naujokaitis

Mus jungiantys tiltai

Kone visą paskutinįją liepos mėnesio savaitę Lietuvoje vyko „Į laisvę“ fondo studijų savaitė, pagal paskaitų ir diskusijų pobūdį pavadinta „Lietuva ir Išeivija per 10 Lietuvos nepriklausomybės metų“.

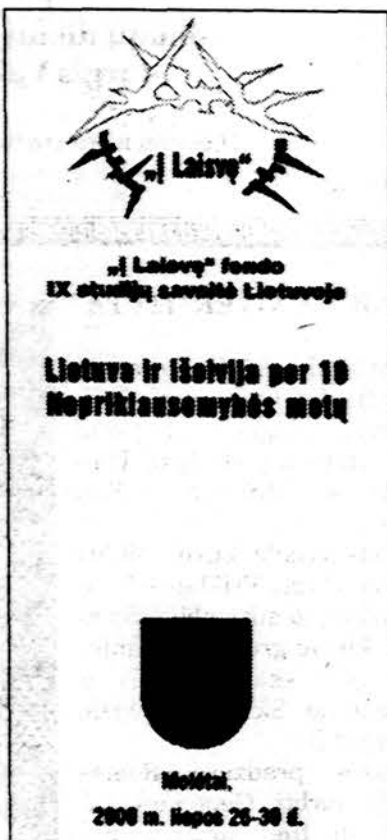
Greta Lietuvos skyriaus narių ir rėmėjų, į studijų savaitę atvyko apie 20 tautiečių — šio fondo senbūvių ne tik iš JAV, bet ir iš Kolumbijos, Lenkijos.

Kaune įvykusiame pirmajame studijų savaitės posėdyje „Į laisvę“ fondo pirmininkas dr. Kazys Ambrozaitis įžanginiame žodyje pasakė, kad į šį forumą tautiečiai iš abiejų Atlanto pusių susirinko atvira širdimi ir atviru žodžiu pasidalinti savo kultūros laimėjimais ir toliau studijuoti demokratiją, su pagarba vertindami kiekvieno atsiestą minutį. Fondo pirmininkas pakvietė dalyvius be garsių šūkių mėginti apžvelgti dešimties metų laisvos Lietuvos balansą bent kultūros srityje.

Dr. K. Ambrozaitis sakė, kad šešiasdešimties metų upe išgraužė gilia vąga ir staciūs krantai, atskirdama mus, išblaskytus po daugelį kraštų, nuo likusių tėvynėje. Prelegentas pasidžiaugė, kad po kiekvieno mūsų susitikimo ir vienas kito atpažinimo tie krantai — artėjo, stiprėjo kultūriniai tiltai. Tai siekti padėjo ir fondo „Į laisvę“ studijų savaitės, nes jų svarstymai padėjo rasti dirvą, į kurią pasėtos pilnutinės demokratijos, laimingos Lietuvos vizijos sėklos nešė Lietuvai derlių.

Sveikinimą fondo „Į laisvę“ devintosios studijų savaitės dalyviams ir svečiams atsiuntė prezidentas Valdas Adamkus. „Studijų savaitę Lietuva ir Išeivija per 10 nepriklausomybės metų“ sveikinu kaip forumą, iš kurio šalies kultūrinė bendruomenė tikisi savito istorinio žvilgsnio, tolerantiškų Nepriklausomybės dešimtmečio refleksijų, galimų ateities Lietuvos judėjimo kryptų. Jūsų bendruomenė buvo ir yra ir, tikiu, išliks mūsų viešojo gyvenimo visavertė ir visateisė dalyvė bei skatintoja. Tikiu, kad dar viena Lietuvos piliečių karta galės įsiklausyti į Jūsų geranorišką ir išmintingą žodį“, — sakoma sveikinime.

Studijų savaitę persikėlus į Molėtus sėkmės jai palinkėjo meras, invokaciją atliko parapijos dekanas V. Cukuras.

Ugdant pilietinį sąmoningumą

Kaip lietuvių tautos pilietiniam sąmoningumui panaudojamas mūsų kultūros paveldas ir kaip su juo galima stiprinama istorinė atmintis, užkertamas kelias klastoti mūsų valstybės istoriją, apie kurios išaiškinimą kalbėjo dr. K. Ambrozaitis, kokios problemos iškyla šioje srityje? Tai savo paskaitoje nuodugniai apžvelgė žinomas istorikas prof. A. Tyla.

— Sovietinės okupacijos metais komunistinis režimas naikino tautos pasitikejimą savo jėgomis, visur buvo pabrėžiama „didžiosios rusų tautos tėviška pagalba“ Lietuvos istorijos kelyje, komunistų vadovaujamas vaidmuo, sake prof. A. Tyla — smerkiamais terminais buvo apibūdinamas 19 amžiuje vykęs lietuvių tautinis atgimimas. Dar labiau sovietiniai apologetai juodino ir niekino 1918 m. Vasario 16 akto atkurtą modernią Lietuvos valstybę, jos švietimo, kultūros, ekonomikos, visuomenės politikos sėkmingą realizavimą. Sovietiniame kultūros paminklų sąrašė buvo tik tai, kas galėjo parodyti kolaboravimą su okupantais ir sovietinių represinių struktūrų veiklą, slopinant partizaninę kovą.

Prof. A. Tyla pažymėjo, kad viską pakeitė 9-tojo dešimtmečio pabaigoje prasidėjęs Lietuvos politinis atgimimas. Sąjūdžio sudaryta komisija

stalinizmo nusikaltimams tirti palengvą atpalaidavo žmonių drąsą. Savo iniciatyva jie pradėjo statyti paminklus partizanams, kūrėi tremtinių memorialus. Atkūrus nepriklausomybę ir įsteigus gyventojų genocido ir rezistencijos centrą, genocido muziejų, prasidejo programinis tremties ir laisvės kovų tyrimas, partizanų kapaviečių paieškos, jų tvarkymas, pažymėjimas simboliais. Laisvės kovos buvo įtrauktos į mokymo programą. Rūpinamasi nepriklausomybės kovų savanorių, žuvusių 1941 m. sukilimo dalyvių, Lietuvos vietinės rinktinės, Tėvynės apsaugos rinktinės karių kapais. Taip pat pažymimos vietos, kur buvo enkavedistų ir kegebistų būstinės, kuriose buvo kankinami Lietuvos partizanai bei kiti rezistentai. Pernai minint Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdžio (LLKS)

50-metį tie metai buvo paskelbti Lietuvos Laisvės kovų metais, Vilniuje atidengtas LLKS išrinkto Lietuvos prezidento generolo Jono Žemaičio paminklas. Genocido ir rezistencijos centras vykdo „Gyvosios istorijos“ programą, renka partizanų kovų atsiminimus, su tom kovom susiję paminklai, kiti objektai įrašomi į kultūros vertybių sąrašą. Šios ir kitos priemonės, pažymėjo prelegentas, įtakoja bebrestantį naują Lietuvos pilietį, jaunuomenę.

Vis dėlto jis pripažino, kad sovietmečiu pasėta neapykantą Lietuvos valstybingumui kai kuriuose sluoksniuose tebėra gyva ir dabar. Kai kurių istorikų darbuose stengiamasi prieškarinėje Lietuvos valstybėje nematyti nieko teigiamo. Šis nepriklausomybės laikotarpis vadinamas Smetonos laikais. Visiškai atmetant pilietinės visuomenės poliaristikumą, kultūrinę-tautinę raidą, tokiu būdu stengiamasi pateisinti sovietinę okupaciją. Tokią nuostatą neseniai pabrėžė Lietuvos Demokratinės darbo ir Socialdemokratų partijų vadovai. Suskambio ir Rusijos šūkavimai apie teisėtą okupaciją.

Prelegentas ir diskusijose kalbėjo studijų savaitės dalyviai pripažino, kad nors daug padaryta įamžinant ir pagerbiant Lietuvos partizanų kovas, 1941 m. birželio 23 d. sukilimą, tačiau ir čia pasigendama nuoseklumo. Seime vis dvejotama įteisinti kaip

teisinių aktų 1941 m. sukilėlių paskelbtą Lietuvos Nepriklausomybės Deklaraciją. Rezistentų statusas nepripažįstamas Rytų ir Pietryčių Lietuvos tautiečiams, persekiojamiems Lenkijos okupacijos metais. Pernai Laisvės kovų pagerbimą užgožė pradėta Grūto parko akcija, ten buvo tiesiami keliai, gabenami sovietiniai eksponatai, į Grūtą važiuojo ekskursijos turbūt iš visos Lietuvos. Apie parko steigimą ir protestus rašė Lietuvos ir Išeivijos žiniasklaida, vyko gyventojų nuomonės apklausa, skelbiami jos rezultatai. Tuo tarpu Radviliškio rajono Grinkiškio seniūnijos Minaičių kaime, Miknių sodyboje, kur 1949 m. vyko visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas, buvo įsteigtas Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdis, priimta ypaci reikšminga šio sąjūdžio Tarybos Deklaracija, buvo ramu — niekas ten netiesė kelių, nesigirdėjo, kad ten būtų organizuojamos ekskursijos. Nelabai perdardant galima pasakyti, kad tais metais paskelbti Laisvės kovų metai buvo paversti Grūto parko metais, sake prof. A. Tyla.

Gajus sovietijos palikimas

Mano galva, vieną iš ryškiausių šiandienos Lietuvos aktualiausių paskaitų studijų savaitėje skaite jau minėtas filosofas, „Į laisvę“ fondo senbūvis dr. Kęstutis Skrupskelis, nagrinėjęs pragaištingą, bet gajų sovietijos palikimą, iki galo neįveiktą per 10 metų, praėjusių nuo nepriklausomybės ir valstybingumo atkūrimo. Pasak K. Skrupskelio, sovietmečiu susiformavę įpročiai, nuotaikos, institucijos ir dabar riboja ir net formuoja iš okupacijos košmaro prisikėlusios Lietuvos veiksmus.

Išnagrinėjęs sovietijos žlugimo priežastis, iš kurių bene svarbiausia — archaika ekonomika, nesugebėjusi atlaikyti modernaus pasaulio gėrybių trokštančių piliečių spaudimo, prelegentas pažymėjo, kad iš sovietijos Lietuva, be kita ko, paveldėjo ir milžinišką disproporciją tarp mūsų galimybių ir mūsų troškimų. Tą disproporciją pasekmės skaudžios.

— Korupcijos problemą Lietuvoje vertintinau visų pirma ne kaip moralinę problemą, bet kaip funkciją disproporcijos tarp to, ką išmokome norėti, ir to, ką sugebame įsigyti, — kalbėjo dr. K. Skrupskelis. — Be abejo, yra ir moralinis aspektas. Visur atsiranda blogų žmonių, nepaisant, kokios būtų sąlygos. Deja, per 10 metų korupcija, klestėjusi jau sovietmečiu, atrodo, įgijo ir institucines formas, kurios kenkia Lietuvos ekonomikai ir pati korupcija daro nepriklausomą nuo ekonomikos. Tačiau manau, kad daug korupcijos dings savaime, kai padidės uždardiai ir išsivystys normalūs komerciniai santykiai.

Antra sovietmečio palikimo pasekmė ta, kad Lietuvoje labai pasikeitė vartotojų aptarnavimo sfera, tere prelegentas. Sovietuose ši sritis buvo labiausiai apleista, o dabar čia galima įsigyti beveik viską ir beveik taip pat patogiai, kaip

„Į laisvę“ fondo studijų savaitės paskaitininkai su žmonėmis Moletuose. Iš kairės: prof. A. Tyla ir prof. B. Makauskas. K. Ambrozaitis nuotrauka.

Studijų savaitės dalyviai senovinėje Videniškių pilyje. Algimanto Žižiuo nuotrauka.

ir Vakarų kraštuose. Jeigu tuomet gimimams dovanoti vėžėme tualetinį popierių, muilą ir aspiriną, tai dabar tokios dovanos būtų daugiau negu komiškos. Tačiau šis akivaizdus komforto lygio pakilimas gėrybių troškulo nenumalšino. Priešingai — atsirado dar vienas demoralizuojantis veiksnys. Nuėję į gėrybių pilnas parduotuves, dabartinės Lietuvos žmonės pamato tai, ko jie patys niekada negugebės įsigyti, bet tai sugebės nusipirkti turtingesni kaimynai. Taigi, per 10 nepriklausomybės metų daug kas Lietuvoje išmoko štai ko: rinkos ekonomika sukuria gausybę gėrybių, bet iš jų daugeliui nieko nekliaus.

Manau, kad teisinga šį nepasitenkinimą priskirti prie sovietmečio palikimo, — teigė dr. K. Skrupskelis. — Tie, kurie gyvename normaliai besivystančioje ekonomikoje, taip pat matome daug gėrybių, kurių patys niekada neturėsime. Ir tai ugdo tam tikrą nepasitenkinimą. Tačiau tenai disproporcija tarp to, ko noriu ir ką galiu — nėra tokia didelė. O Lietuvoje ši disproporcija labai didelė ir ji gyventojus ištiko labai staigiai. To rezultatas: augantis nepasitenkinimas prie, daugeliu atvejų, gerėjančių sąlygų.

Dr. K. Skrupskelis dar pažymėjo, kad, vertinant sunkią politinę, socialinę Lietuvos būklę, reikia daugiau analizuoti, o mažiau moralizuoti. Tiek Išeivijoje, tiek Lietuvoje per mažai analitinio žvilgsnio, per mažai noro suprasti, kas darosi, ir kodėl, per mažai ryžto, kantrybės ieškant efektyvių priemonių, kaip nors pagerinti, atsikratyti pragaištingo sovietijos palikimo.

Ar V. Landsbergis sužlugdė Lietuvos ekonomiką?

Karštos diskusijos užsimezgė studijų savaitės simpoziume „Seimo rinkimų išvairė: dešimtmečio patirtis Lietuvoje ir Išeivijoje“. Simpoziumo moderatorius akademikas Z. Zinkevičius pažymėjo, kad pastaruoju metu Lietuvoje ryškėja neigiami politinio gyvenimo bruožai, gyventojų pasidavimas populizmui besiremiančioms kairiosioms poli-

tinėms jėgoms. Kyla pavojus, kad Seimo rinkimų rezultatai gali būti tokie, kaip ir rinkimuose į savivaldybes.

Šią gresmę, Lietuvai pavojingą padėtį ir jos ištakas jau minėtoje paskaitoje įžvelgė ir prof. K. Skrupskelis.

— Visi esame girdeje, kad būtent Landsbergis sužlugdė Lietuvos ekonomiką. — kalbėjo K. Skrupskelis. — Tada, sovietmečiu, žydėjo kolchozai, veikė dideli fabrikai, visiems

Nukelta į 2 psl.

Dalis auditorijos Molėtų rajono savivaldybės centre „Į laisvę“ fondo studijų savaitės metu. K. Ambrozaitis nuotrauka

Visuomet judrus ir energingas dr. Petras Kisieliū (priekyje) ir „Į laisvę“ fondo Lietuvos filialo tarybos sekretorius V. Viliusaitis. A. Žižiuo nuotr.

Jungiančių tiltų beieškant

Atkelta iš 1 psl.

buvo užtikrintas darbas, medicinos priežiūra, kiekvienas jautėsi saugus, zinodamas, kad pasenęs turės pastogę ir duonos. O atejo Landsbergis ir viską sugriovė. Taip kalbantys vis dėlto nenori atsisakyti politinės nepriklausomybės. Priešingai, taip teigiančių akimis — Lietuvos nepriklausomybė — tai vienintelis paskutinio dešimtmečio laimėjimas. Tačiau padaryta daug klaidų, už kurias dabar užmoka eilinis žmogus, skęstantis skurde. Pagal įvairius rodiklius, maždaug 90 proc. Lietuvos gyventojų galvoja, kad tas klaidas padarė Landsbergis. Didžiausias nerimas man kilo besiklausant šitaip kalbant vieną — kitą jaunuolių, kurio politinė galvosena susiformavo jau nepriklausomoje Lietuvoje. Ir pradėti įtarti, ar tai nebus užuomazga politinių jėgų, kurios išprovokuos tikrą istorinę klaidą? (Aliuzija į tokio pavadinimo atmintiną A. Juozaičio straipsnį, kuriam istorinė klaidą vadina V. Landsbergio, o ne A. Brazausko išrinkimas atkurtos Nepriklausomos Lietuvos parlamento pirmininku. A.N.) Tokios jėgos pavojingos, bet ne mirtinos, kol Rusijoje nėra geriau negu čia, Lietuvoje. Bet jeigu Rusija atsigautų ir klestėtų, o mes — ne, Lietuvos politinė padėtis tapo itin sunki, — pareiškė prof. K. Skrupskelis.

Kad Lietuvos politinė ir ekonominė padėtis dabar blogesnė ir pavojingesnė negu pirmaisiais atgautos nepriklausomybės metais, pripažino ir studijų savaitėje dalyvavęs Tėvynės sąjungos (konservatorių) ir Seimo pirmininkas prof. V. Landsbergis. Jis sakė, kad anais, Sausio 13-osios metais buvo aiškiau,

kai žinojome, jog Hanibalas stovi už vartų. Dabar jis — viduje. V. Landsbergis tiesiai šviesiai pasakė, kad politinės jėgos susigrupavo į prolietuviską ir prorusišką partijas. Pastarosios stengiasi turėti kuo didesnę įtaką populistiškimis ir kitomis abejotomis priemonėmis. Didėja korumpuotų jėgų įtaka. Savo tikslams perkami ištisi dienraščiai puslapiai, net rinkėjų balsai. Praėjusieji rinkimai parodė, kad tam ypač plačiai panaudojamas balsavimas paštu. Taip balsuoja ištisi Rytų Lietuvos kaimai. Gera kaina už balsą laikoma 10 litų. Aritmetika čia paprasta — už pustrucio milijono galima nusipirkti visą valstybę. Lyg geležimi išdeginamas žodis okupacija! Net visiems žinomas signataras savo rinkėjams aiškina, esą Lietuva nebuvo okupuota, o joje buvo tik tam tikra santvarka. Kas laukia Lietuvos, jei po rinkimų į valdžią ateis antinatininkų jėgos? Žodžiu, gyvenam lyg ant ugnikalnio, sakė V. Landsbergis, pridurdamas, kad Lietuva atsilaukdavo anksčiau, atsilaukys ir dabar.

Kalbėjęs sąjūdžio pirmininkas istorikas R. Batūra sakė, kad nelengva atsilaukti, kai žiniasklaida klaidina visuomenę, joje sunku aptikti objektyvios informacijos. Priešingai — neretai ji purvais drabsto, šantažuoja dešiniųjų jėgų lyderius, tyčiojasi iš valstybės ir jos institucijų, šaiposi iš Lietuvos Himno, o rajono laikraštis šaiposi iš partizanų, kelia kolaborantų — sribų vaidmenį. Siekiama vėl perrašyti Lietuvos istoriją, apie ką studijų savaitės pradžioje kalbėjo dr. K. Ambrozaitis — net akademiniuose sluoksniuose dis-

kutuojama, kad sovietinė okupacija tęsėsi tik iki 1956 metų, o vėliau Lietuva buvo kitos valstybės sudėtyje. Keista, bet priešiškos jėgos, valstybės niekintojai nepajėgia užkirsti kelio teisėsaugos, valstybės saugumo, kitos institucijos, apgailėstavo ir piktingos R. Batūra.

Jau vėliau, susumuojant studijų savaitės darbą, aptariant šias, pesimizmą padvelkusias, diskusijas, prof. K. Skrupskelis, prisimindamas „Lietuvos sėdėjimą ant ugnikalnio“, ramiu tonu pasamprotavo, kad ugnikalnis gali ilgai tyliėti arba visiškai neišsiveržti, o „I laisvę“ fondo pirmininkas dr. K. Ambrozaitis pesimizmą dvelkiančias kalbas siūlė nelaikyti laidotuvių maršu. Fondo Lietuvos filialo tarybos sekretorius V. Valiūšaitis pasakė: „Kai mūsų valią suragina neryžtingumas ir pasitiekėjimo stoka, prisiminkime popiežiaus Jono Pauliaus II priminimą į padrasinimą „Nebijokite“! O KDP atstovas, Seimo narys F. Palubinskas paragino taisyti klaidas, aktyvinti dešiniųjų jėgų veiklą. Pasak F. Palubinsko, partijų skaldymas prasideda, kai jų veikloje trūksta tikros demokratijos. Kai nevykdoma partijos programa, jos nariai pradeda ieškoti kitų politinių platformų.

Mūsų partijų veiklą ir autoritetą menkina ypač prieš rinkimus užverdantis žutbutinis kovos dėl partijos lyderio, noras laimėti, nesiskaitant su bet kokiomis priemonėmis. Tie, kurie trokšta valdyti, teprisimeną, jog nepakeičiamų vadovų nėra, sakė F. Palubinskas.

Savo kalboje F. Palubinskas pabrėžė, kad dešinėsios partijos ir jų vadovai privalo būti tolerantiškesni, gerbti kitokių nuomones, suprasti, kad yra ne vien juoda ir balta spalva, o visas jų spektras.

Ateities spinduliai

Viltį teikia nuo sovietmečio apnašų apsisvalantis, fondo „I laisvę“ globojamas, jaunimas. Kad šis fondas didelį dėmesį skiria Lietuvos jaunimo patriotiniam ugdymui, į jį deda dideles viltis, liudija ne vien ateitininkų veiklos aptarimo įtraukimas į studijų savaitės programą, bet ir atidus fondo pirmininko dr. K. Ambrozaitis, dr. P. Kisieliū, dr. J. Kojelio, prof. Musteikio, kitų žymių išeivijos atstovų studijų savaitėje pasireiškęs dėmesys, vertingi patarimai.

Apie jaunimo pilietinės veiklos ugdymą studijų savaitėje išpuodingai kalbėjo Čikagos, kitose JAV aukštesiose mokylose dėstęs, o dabar Vytauto Didžiojo universitete Amerikos lietuvių diasporos kursą vedantis istorijos daktaras A. Adomenas. Užuo sovietmečiu kerojusio neveiklumo, studentams jis diegia ateitininkų idealams artimą praktinį idealumą, kad pilietis savo veiklą, talentą naudotų ne tik asmeninei gerovei, bet ir visuomenei.

Kai Ateitininkų federacijos pirmininkas V. Abraitis pasakė, jog dabar šioje jaunimo organizacijoje priskačiuojama apie 4,000 rarių (centralizuotos apskaitos dar nėra), dr. P. Kisieliū priminė, kad prieš karą Lietuvoje buvo bent 10,000 ateitininkų. Tai buvo skaidri ir veikli katalikiško jaunimo organizacija, turėjusi puikius, aukštos erudicijos vadovus ir globėjus A. Macieiną, J. Brazaitį, Z. Ivinskį ir kitus. Bet mačiau, dr. P. Kisieliū nūdžugo, prašiesėjo, kai simpoziume „Jaunimas per 10 nepriklausomybės metų“ Ateitininkų federacijos tarybos narys S. Sadzevičiūtė, vicepirmininkė D. Mickevičiūtė, kiti aktyvistai pradėjo skaičiuoti gerus šios dar negausios organizacijos darbus. Vien ateitininkai-studentai ne tik stovyklose, bet ir kasdieninėje veikloje organizuoja įvairias ugdomąsias priemones, rengiamos gyvos, jaunatviškos vadinamosios akademijos — studijų dienos su paskaitomis, diskusijomis, nuotaikingomis vakaro programomis, susitikimais su įdomiais žmonėmis, dalyvavimas iškylose, kolektyvuose. Ateitininkai savo uždaviniu laiko aktyvaus žmogaus — kataliko ugdymą.

Ateitininkų federacija priklauso Lietuvos Jaunimo organizacijų susivienijimui, jungiančiam per 40 jaunimo sambarių. Jau prieš keletą metų pradėti rengti jaunimo sam-

barių ir organizacijų, tarp jų ir ateitininkų vadovų, kursai, mokomieji — informaciniai seminarai grupių vadovams. Lietuvos jaunimo organizacijų taryba emė leisti savo laikraštį *Po skečiu*.

Studijų savaitėje buvo kalbėta ir apie nerimą keliančias problemas. Pačių ateitininkų teisininkų surinkti ir studijų savaitėje pagarsinti duomenys liudija apie didelį vaikų ir jaunimo nusikalstamumą, 65 proc. nusikalstamų padaroma ne vieno, o grupės vaikų. Imamasi priemonių. Su išeivijos ateitininkų parama įrengtoje Berčių stovykloje telkiami vadinamieji sunkūs, į nusikalstamus linke vaikai, kad jie čia pamatytų, jog galima gyventi kitaip — šviesiau, prasmingiau. O Ateitininkų federacijos vicepirmininko D. Mickevičiaus nuomone, ateitininkų užmojis — aktyvaus žmogaus — kataliko ugdymas — tai pati geriausia nusikalstamų prevencija.

Skleidžiant demokratijos idėjas

Atvirų ryšių patirtį, susikaupusią tarp Lietuvos ir išeivijos švietimo, susijusios su fondo „I laisvę“ veikla, apžvelgė šio fondo Lietuvos filialo tarybos sekretorius V. Valiūšaitis. Jis pasakė, kad prieš 40 metų Čikagoje įkurtas šis fondas atliko reikšmingą darbą dvasinio paveldo išsaugojimo, lietuvių krikščioniškosios kultūros tęstinumo ir demokratines sąmonės ugdymo srityje. Lietuvos nepriklausomybė laidavo sąlygas grąžinti šį vertingą palikimą tėvynei ir ieškoti būdų tą paveldą padaryti kuo didesnę Lietuvos visuomenės dalies dvasinę savastimi. Fondas laidavo žurnalo „I laisvę“ nepertraukiamą leidybą, parūpino lietuviškai visuomenės krikščioniškosios — rezistencinės dvasios leidinių, kurių anuo metu okupuotoje Lietuvoje nebūvo įmanoma parengti. Nuo šių metų žurnalą *I laisvę* (iki šiol išėjo jau 130 numerių) planuojama pradėti leisti Lietuvoje.

Prieš dešimtmetį fondo „I laisvę“ filialas buvo įkurtas Lietuvoje, — tęsė V. Valiūšaitis. — Jo lešomis išleista reikšmingų veikalų, tarp kurių — Jono Brazaičio „Vienų vieni“, beletristo Vinco Ramono romanai „Kryžiai“, keliolika kitų knygų. Šiemet filialo rūpesčiu išleisti dar du originalūs tomai — vieno iškiliausių ateitininkų Juozo Brazaičio palikimo tomas ir kito aktyvaus ir šviesaus ateitininko, Lietuvos ambasadoriaus

Balys Auginas

GIMTOJI SODYBA

Šalia vieškelio mūsų sodyba —
Kur berželiai linguoja žali,
Kur laukuos bėla jėgos sudygę,
Kur nusėta žiedais pakelė...

Ten pavasarį gaudras ant stogo
Suka gužtą ir kala snapu —
Mūs sodyboj gyventi nebloga
Tarp derlingų tėvynės laukų —

Darbščios rankos čia duoną pasėja —
Linksta žiedas ir varpa brandi —
Veža šieną per sausą ir vėją —
Tėvų žemėje laimė randi —

Dienos vasarą kaitrios, ūksmingos,
Mato akys — patvinę rugiai —
Daug čia turto sukrauta aplinkui
Ir jauti, kad ne veltui vargai —

O kai vakaras belsis į kletį,
Girgždins svirtį kieme mergina,
Kils galūkaimy rūkas iš lėto —
Ir laukais pamažu plauks daina —

Gersi dainą, kaip midų, kaip vyną —
Rankoj pypkė užgesusi smilks —
Tave šauks, tau kuždės mūs tėvynė —
Nors ir tyliai — kaip žiedas obels —

Ir stogų tie žirgeliai mediniai
Tau kvepės taip kaip dūmai namų —
Čia motulė dainavo lopsinė,
Čia miegot bus kapeliuos ramu —

Ispanijos karalystėje Vytauto Dambravos biografinio pobūdžio knyga „Sirdis — Lietuva“.

V. Valiūšaitis sakė, kad ne tik leidiniai, bet ir kasmet įvairiose Lietuvos vietovėse rengiamomis studijų savaitėmis, kitokia veikla fondas populiarina pilnatinę demokratijos idėjas, kviesdamas į prasmingą ir turiningą visuomenės bendradarbių, skatina tautinį solidarumą tarp lietuvių tėvynėje ir išeivijoje, žadina susidomėjimą krikščioniškomis vertybėmis, pirmiausia patys stengdamiesi vykdyti demokratines dvasios pilietinius nusietaikimus.

Premijos laureatas ir grąsinimai su juo susidoro

„I laisvę“ fondas lietuviškai kultūrai ugdyti kasmet skiria premijas už darbus rezistencijos temomis. Fondo pirm. K. Ambrozaitis pranešė, kad šiemet paskirta jai šeštoji premija (5,000 Lt). Išreikšdami padėką ir prielankumą, skatindami tolimesniam darbam, šią premiją sudėjo trys mecenatai, prašę negarsinti jų pavardžių.

Premijų komisijos vardu istorikas J. Tumelis studijų savaitės dalyviams paskelbė, kad premija paskirta panevėziečiui Romui Kaunietui, susirinkusiam medžiagą, parengusiam ir išleidusiam trijų tomų knygą *Aukštaitijos partizanų prisiminimai*.

— Šios vertingos knygos autorius Kaunietis — ne istorikas, bet rezistencinės kovos dalyvis, — kalbėjo J. Tumelis. — Okupacijos metais saugumo nurodymu jis buvo pašalintas iš Politechnikos instituto ir pasodintas, apkaltinus jį dainavusį antitarybines dainas ir laikiusį tėvo — Lietuvos karininko — revolverį. Grįžęs partizanų atsiminimus, pasipriešinimo okupantams istorijos faktus jis pradėjo rinkti dar 1970 metais, tuomet, kai prie tokios veiklos daugelis istorikų bijojo net prisitarti.

Laureatas R. Kaunietis nuosirdžiai padėkojo už jo darbo įvertinimą.

— Tas darbas truko beveik 30 metų, teko visko patirti, —

kalbėjo R. Kaunietis. — Dar tuomet, sovietmečiu, už atsiminimų rinkimą gavau ne vieną grąsinimą susidoroti, nutraukti šį darbą. Bet skaudžiausia, kad tie grąsinimai nesiliauja dabar, praėjus dešimtmečiui nuo Nepriklausomybės paskelbimo. Dar ne taip seniai, jam išleidus partizanų prisiminimus atskira knyga, naktį telefonu kažkas iššaukiančiai grasino: „Arba sunaikinti tą savo knygą, arba mes tave sunaikinsime!“

Išgirdęs šios premijos laureato žodžius, prisiminiau studijų savaitės posėdyje girdėtas kalbas apie dar gajų sovietijos palikimą, nepriklausomybės priešiško jėgų pasireiškimus, R. Batūros nuostabą mūsų teisėtvaros institucijų pasyvumu, nesugebėjimu apginti dorus žmones.

O laureatas R. Kaunietis sakėsi nenuleidęs rankų, baigias rengti dar tris panašias knygas, o premijiniai pinigai busi reikalingi jų leidybai.

Studijų savaitėje dar buvo išklaudytas Lenkijoje gyvenantis mūsų tautiečio B. Makausko pranešimas „Lietuvos ir Lenkijos santykiai Lenkijos lietuvių akimis per 10 nepriklausomybės metų“, istoriko J. Tumelio paskaita apie knygų, kitų kultūrinių ir istorinių vertybių grobystą, atsidorimą kitose šalyse ir jų sugrąžinimo problemas.

Studijų savaitė buvo turtinga ir išvykomis į idomesnes Molėtų rajono vietoves; aplankytos senovinės Videniškių pilies liekanos, Etnokosmologijos muziejus, žiūrėtas Alantos artistų suvaidintas folklorinis spektaklis „Ain saulala aplink dangų“. O vieną vakarą Toliaus poilsio namuose, grojant nuotaikingam Molėtų kultūros centro liaudiškos muzikos ir dainos ansambliui, geriausiam Lietuvos armonikos muzikantui A. Mieliūskui, studijų savaitės dalyviai ir svečiai linksmai dainavo ir šoko. Bene geriausiu šokėju pasirodė iš išeivijos grįžęs ir Panevėžyje apsigyvenęs A. Šmulskytis, o skambiausias dainas, visiems pritariant, jaunatviškai dainavo dr. P. Kisieliū.

I studijų savaitę iš Kolumbijos atvyko „I laisvę“ fondo senbūvis Vacys Slodkus (dešinėje) su šeima. Prie jo (kairėje) — žentas Mario Vargas ir duktė Danutė Slodkutė. A. Žiziūno nuotrauka

„I laisvę“ fondo pirmininkas dr. Kazys Ambrozaitis.

Studijų savaitės posėdyje. Priekyje (iš kairės) Seimo narys F. Palubinskas ir Sąjūdžio pirm. istorikas R. Batūra. A. Žiziūno nuotrauka.

Čikagietė A. Ankiene ir aktyviausias šokėjas S. Šmulskytis studijų savaitės linksmybų vakare. Jono Bareikio nuotrauka.

Prie Šv. Jonų bažnyčios Vilniaus universiteto kieme. I eil. iš kairės: prof. Romas Kazlauskas, Dalia Jakienė, prof. Eugenijus Butkus, prof. Edwin Vedejs, prof. Viktoras Sniečkus, prof. Ivar Ugi.

Tarptautinė organinės sintezės konferencija Vilniuje

Dalia Nenortaitė Jakienė

Paskaitinta korespondentės Aurelijos Balašaitienės straipsnio (*Darbininkas*, rugpjūčio 4 d.), nutariau nors suglaustai aprašyti šią tarptautinę organinės sintezės chemijos konferenciją, vykusią Vilniaus universiteto patalose birželio 26-29 d. Kaip toje pasakoje sakoma — ir pati ten buvau, midų, girą geriau.

Ši, oficialiai pavadinta BOS 2000 (*Balticum Organicum Syntheticum*), konferencija yra istorinė — pirmasis tokio masto organinės chemijos specialistų suvažiavimas Lietuvoje. Interneto tinklalapio pakvietime aiškinama, kodėl tokiame suvažiavime pasirinktas Vilnius — praeityje Baltijos šalys pasižymėjo moksliniais tyrimais, kurie sovietų okupacijos buvo nutraukti. Tačiau per 10 metų nuo nepriklausomybės atstatymo chemija pamažu ryškėja. Šios konferencijos tikslas — pateikti žinomų profesorių iš Vakarų valstybių naujausius pasiekimus, pristatyti vietinių chemikų darbus ir suteikti progą asmeniškai bei profesiniam bendradarbiavimui.

Konferencijos iniciatoriai ir rengėjai — Baltijos kraštų diaspora: prof. Viktoras Sniečkus (Queens univ., Ontario), dr. Jonas Duncia ir dr. Jaan Pesti (estas) abu iš DuPont Pharmaceuticals, Wilmington, Del. Vietiniais ruošos reikalais energingai ir sumaniai rūpinosi prof. Eugenijus Butkus iš Vilniaus universiteto. Ant jo petių krito visa konferencijos tvarka ir eiga. Prof. E. Butkus nepamiršo ir kultūrinės atgaivos. Norintiems konferencijos dalyviams parūpino bilietus į Vilniaus vasaros festivalio užbaigimo koncertą — J. S. Bacho *Mišios* h-moll, kurias atliko Vilniaus filharmonijos orkestras su choru ir keturiais solistais dar nerestauruotoje, bet nuostabią akustiką turinčioje, Bernardinų bažnyčioje.

Kadangi paskaitininkų sąrašas buvo nemažai pasaulinių garsenybių, daugelio knygų, patentų ir išradimų reakcijų autorių, Philadelphia Smith-Kline Beecham farmacinė įmonė į konferenciją pasiuntė ten dirbantis dvi lietuves chemikas, Ireną Užinskaitę ir mane.

Konferencijoje dalyvavo arti 200 chemikų iš 18 valstybių, net tolimosios Japonijos. Prof. Ryoji Noyori (Nagoya Univ.) skaitė paskaitą apie asimetrinę organinių metalų sintezę. Paskaitų ciklą pradėjo garsusis prof. Albert Eschenmoser (ETH, Zurich), kuris nagrinėjo gamtos pasirinktų nukleinių rūgščių cheminę etiologiją. Es-

tijoje gimęs prof. Ivar Ugi (Miunchen Univ.), kurio vardo reakcijas pati esu išbandžiusi, toliau gvildeno jų sudėtingumą. Prof. A.G.M. Barnett (Imperial College) diskutavo gan painią makromolekulių sintezę. Išgarsėjusi, kaip „Palladium chemikė“, Irina Beletskaya (Maskvos univ.), turinti visą armiją studentų, išsamiai dėstė naujausius rezultatus, naudojant „palladium“ ir nikelio katalistus organinėse reakcijose. Savo paskaitos pradžioje profesorė pastebėjo, jog ruošėjams reikėjo drąsos jį kvesti, nes dar yra nemažai antirusinio sentimentų Baltijos šalyse o jai reikėjo drąsos čia atkristi, nes yra vienintelė rusė, čionai atvykusi. Doktorai Gerhard Beck (Aventis Pharma) ir Robert Young (Merck) farmacinės industrijos atstovai diskutavo praktiškus naujų vaistų išradimo aspektus.

Buvo proga su paskaitom pasirodyti ir Baltijos valstybių profesorai: Edmunds Lukevics (Rygos inst.), Eugenijus Butkus (Vilniaus univ.) ir Margus Lopp (Talino univ.). Įdomias ir gerai paruoštas paskaitas skaitė jau svetur gimę: lietuvis prof. Romas Kazlauskas (McGill Univ.) ir latvis prof. Edwin Vedejs (Wisconsin Univ.).

Pasididžiavimo teikė ant lentų iškabinti studentų ir profesorių darbai iš Kauno Technologijos instituto, Vilniaus univ., Talino univ., Gdansk univ., Latvijos Organinės Chemijos inst., Universitete d'Orleans (Prancūzija), Oslo Univ. (Norvegija), Stockholm Univ. (Švedija), Riga Univ., Tokyo Univ., Glasgow

Univ. (Anglija), Uppsala Univ. (Švedija), Manchester Univ. (Anglija). Farmacinių įmonių iškabinti pranešimai buvo iš Elgis Pharma (Vengrija) ir Anglijos SmithKline Beecham, ir Pfizer.

Konferenciją finansiškai parėmė 15 farmacinių bendrovių ir American Chemical Society tarptautinių reikalų komitetas. Ši milžiniško darbo planotojai ir rėmėjai yra užsitarnavę mūsų visų padėkos.

Konferenciją užbaigė kelione į Trakus. Šioje ekskursijoje bandžiau stebėti iš toliau atvykusiųjų išpuolius. Apskritai ir konferencija, ir Vilnius svečiams suteikė labai teigiamą įspūdį — senamiestis įdomus ir atjaunėjęs, žmonės draugiški. Vienas kolega iš Anglijos, užklaustas, kas jį daugiausia paveikė, visai nedvejodamas atsakė — Lukišio KGB rūmų rusio kankinimo kameros. Jo nuomone, pasaulis nedaug težino apie Lietuvos žmonių pasipriešinimą Sovietų Sąjungos okupacijai.

Apžiūrėję Trakų pilį iš vidaus ir aplaukę ežerų aplink, visi rinkomės į pilies didžiąją menę, kur mūsų laukė gražiai padengti stalai su lietuviškos kulinarijos gėrybėmis. Senoviškos aplinkos nuotaiką gilino kamerinis orkestras ir gražaus balso solistė Katinienė.

Užmegztos naujos pažintys, nauji tarptautiniai ryšiai — tai ir buvo šios konferencijos tikslas. Tikimasi, jog ilgainiui tai suteiks konkrečios pagalbos Baltijos šalių chemikams: stažuotes užsienyje ir labai reikalingos spektroskopinės instrumentacijos įsigijimus.

Komp. L. Bernstein „Mišios“ Lietuvoje

Amerikiečių kompozitorių sukurta muzika (klasikinė) Lietuvoje dar mažai pažįstama. Gal tik vienas kitas komp. G. Gershwin kūrinys ten buvo išgirstas, kai tuo tarpu tokie XX amžiaus amerikiečių kompozitoriai, kaip A. Copland, S. Barber, Ch. Ives, L. Bernstein mažai ką sako. Pasigirsta net abejojančių amerikietiškos muzikos egzistencija. Abejones išsklaido garsus Amerikos kompozitorius, dirigentas Leonard Bernstein: „Tokia muzika tikrai yra. Žmogus kurdamas išreiškia tai, ką jis jaučia. Ir, jeigu jūs amerikietis, tai tokia bus ir jūsų muzika“.

Lietuvoje muzikos mėgėjams buvo didelė staigmena,

išgirdus Leonard Bernstein sukurta stambų teatralizuotą veikalą „Mišios“. Tas veikalas sukurtas 1971 m., pagal tuo laiku buvusio Amerikos prezi-

Kompozitorius-dirigentas Leonard Bernstein.

Jos kūryboje — stipri vidinė jėga

Daiva V. Karužaitė

Po dail. Noros Aušrienės pasisekusios parodos ir atidarymo Lakeside galerijoje, Michigan valstijoje, pradžioje vasaros, galerijos direktoriai paprašė, kad dailininkė pakliktų savo darbų sandėliuose. Ten taip pat galima pamatyti Eidrigevičiaus, Savicko, Vizgirdo ir kitų lietuvių dailininkų darbų.

Noriu pasidalinti išpuoliais apie dail. N. Aušrienės darbus. Šiose keramikos skulptūrelese matau įdomią ir stiprią vidinę jėgą. Kalbėdama su dailininke, sužinojau, kad teminis susidomėjimas yra naujas dalykas jos kūryboje. Prieš tai ji rūpinosi techniniu atlikimu ir tobulumu, jos keramika buvo daugiau funkcionali.

Nauji darbai yra puodai ir vazos, vaizduojančios vyro arba moters figūras, kurios jungiasi ir įsilyja į abstraktus. Dail. Aušrienė sako, kad jos dabartinė meno įtaka yra graikių skulptūra. Lietuvių keramikų įtaka jos darbuose nepasirodo. Mitologinė įtaka sukelia nuotaiką, kuri reprezentuoja ne tik figūras, bet kažkokį neapčiuopiamą efemerinį jausmą. Dailininkė kuria keraminius siuolaikines figūreles, kurios yra begalvės — reprezentuojamas liemuo, krūtinė ir nuo pusės šlaunų. Kai kurios yra be kojų.

Noros porcelianinės vazos sukelia jausmą, kad vyksta suskaldymas. Menininkė pasakoja, kad tai atsiminimai, fragmentai, nuotaikos, kurios, jai kuriant, padeda spręsti sa-

vas gyvenimo problemas. Vien faktas, kad darbai yra porcelianiniai, sukelia trapumo ir švelnumo jausmą, kuris yra paradoksalus šios temos simbolikai. Ji paprastai yra grubi ir stipri, tikrai nešvelni. Vienoje figūroje iš abiejų pusių yra vaizduojamas žmogaus priekis. „Galutiniam rezultate, — Nora sako — kūnas nėra tiesioginiai reikšmingas. Kūnas yra priemonė nuotakai, mintim“.

Įdomiausias darbas yra vidutinio dydžio vaza, kuri vienu pagrindu yra vyras ir moteris kartu. Ta vaza yra kūno spalvos. Iš vidaus ji žydi mėlyna, lyg gyva ryški bendra siela. Šios vazos simboliška

reikšmė man yra apie bendrystę, artumą, pusiausvyrą. Vazos dugnas nėra apačioj, bet pakeltas ir viduri, todėl vaza galima apversti.

Nora pasakoja, kad žmogaus kūnas veikia žmogaus sielą. Ilgą laiką ji domėjosi išoriniais dalykais, keramikos vazų teisinga proporcija, rūpinosi, kad puodukai gerai atrodytų. Atsitiktinai ir pamažu pradėjo matyti, kad jos darbuose atsiranda prasmė, ne tik forma. Jos darbai ne amorfiski, jie yra atlikti natūraliu švelnumu, persipynę technika ir mintim. Iki šiol savo darbuose ji jautė vizualinį džiaugsmą, dabar jos darbai kalba mintimis. Gal jie ma-

Dail. Nora Aušrienė su „Lakeside Gallery“ savininku Wilson.

dento John Kennedy žmonos Jackie užsakymą, buvo dedikuotas „Kennedy Muzikos centrui“ Washington, DC.

„Mišios“ Lietuvoje buvo atliktos „Vilniaus festivalio“ metu, Vilniaus universiteto Skargos kieme, birželio 15 d. Tam kuriniui atlikti buvo sukeltos didelės meninės pajėgos. Trys chorai: „Kauno valstybinis“ (vad. P. Bingelis), „Jauna muzika“ (vad. V. Augustinas) ir „Ažuoliukas“ (vad. V. Miškinis). Nacionalinis simfoninis orkestras (vad. J. Domarkas), operos, rodo, „blues“ dainininkai. Tam dideliu ansambliu dirigavo svečias iš JAV — Murry Sidlin. Su dideliu pasisekimu atliktos „Mišios“ susilaukė nepaprasto klausytojų susižavėjimo.

Pats „Mišių“ autorius Leonard Bernstein — žydų kilmės. Jis prisipažįsta, kad, nors jo tėvas buvęs labai religingas, jis esąs tik tikintis. Su muzika susipažinęs bažnyčioje, kuri jį sukrėtusi. Tą jis savo „Mišiose“ ir išreiškė.

Leonard Bernstein gimė, nedideliame Lorenz, Mass. miestelyje, 1918 m. rugpjūčio 25 d. Šie metai pažymi 10-tą jo mirties sukaktį. Baigęs Harward universitetą, kom-

poziciją ir dirigavimą studijavo Curtis muzikos institute, Philadelphia, PA. 1943 m. tampa New York filharmonijos dirigento asistentu. Parašo savo pirmąją simfoniją „Jeremiah“ ir gauna New Yorko muzikos kritikų premiją. L. Bernstein, kaip dirigento, žvaigždė sužibėjo staiga ir netikėtai. 1943 m. lapkričio 14 d., paskutinę minutę prieš New York filharmonijos koncertą Carnegie Hall, kuris turėjo būti transliuojamas radijo bangomis per visą Ameriką, susirgus orkestro dirigentui Bruno Walter, koncertą dirigavo jo asistentas Leonard Bernstein. Pasisekimas buvo toks didelis, kad apie jo dirigavimą pirmajame puslapyje šalia vykstančio Antro pas. karo žinių, „New York Times“ rašė: „Jo dirigavimas pasižymėjo įvairia ir spalvinga choreografinė išraiška. Vie-

niams tai labai patiko ir jie džiaugėsi, o kitas erzino, jo dirigavimą vadindami per daug akrobatišku“. Jo paties filosofija apie dirigavimą buvo: „Tu ne tik su rankomis, bet ir visu kūnu ir veidu turi parodyti kiekvieno muzikos sakinio reikšmę“.

1957 m. pakviestas, 11 metų buvo New York Filharmonijos muzikos direktoriumi ir dirigentu. Pasitraukęs iš tų pareigų, tapo apdovanotas dirigento, laureato, titulu. 1970 m. su tuo orkestru dirigavo 1.000-tą kartą.

Po to L. Bernstein, būdamas laisvas nuo tiesioginių pareigų, kaip svečias dirigentas važinėjo po Pietų Ameriką, Aziją bei Europą ir ten didžioiose salėse, su garsiais orkestrais koncertavo, jiems diriguodamas. O grįžęs į namus, žiūrėk, jis jau stovi vėl

ant dirigento pakilos Boston, Philadelphia, San Francisco, o taip pat ir New York koncertinėse salėse.

L. Bernstein nebijojo ir kontroversijos. Jis yra dirigavęs koncertą „Black Panthers“ judėjimui paremti, o 1989 m. pradėjęs griūti Berlyno sienai, abiejose jos pusėse, diriguodamas Beethoven 9-ąją simfoniją, jos chorinėje dalyje žodį „Freude“ — džiaugsmas, pakeitė į „Freiheit“ — laisvę.

L. Bernstein sukūrė tris simfonijas. Iš jų plačiausiai žinoma, babilone tema parašyta simfonija „Jeremiah“. (Tą simfoniją man teko išgirsti Lincoln Center, New York, ir ji paliko gilų įspūdį. Dirigavo pats kompozitorius, o žodinė daili atliko jo dukte, artistė Nina Bernstein). Sukūrė muziką baletui „Fancy Free“. Pagal tą pačią muziką buvo paruoštas muzikinis veikalas „On the Town“, kuris su dideliu pasisekimu buvo statomas Broadway teatre. Vėliau jį lydėjo muzika kamerinei operai „Trouble in Tahiti“, muzikiniam vaidinimams „Wonderful Town“, „Candide“ ir nepamirštamam „West Side Story“ (Visi tie muzikiniai spektakliai buvo statomi Broadway teatruose, o pastarąjį buvo galima matyti ir kino teatruose) ir daug kitų kompozicijų.

L. Bernstein didelį džiaugsmą kelia muzikos besimokiantis jaunimas. Kad jie daugiau pasitobulintų, jis išvystė puikias meistriskumo klases Tanglewood, Mass., vasaros festivaliuose. Pasaulinio lygio mokomąjį orkestrą įkūrė Shlezwig-Holstein (Vokietijoje). Ypač daug jaunų žiurovų susilaukė jo vedama TV pro-

ziau gražūs, bet žymiai įdomesni ir gal net patrauklesni.

Be tų darbų, kurie yra Lakeside, taip pat įdomus ciklas yra padovanotas Lutheran School of Theology, kurioje ji birželio mėnesį gavo magistro laipsnį iš teologijos ir meno. Ši ciklą ji vadina liturginiais indais, skirtais šventai vakarienei. Ji sukūrė taures vynui ir lekštes duonai, galvodama apie Kraują ir Kūną, per kuriuos yra pasiekama bendrystė. Visi indai skirtingi, bet galima juos grupuoti. Ši komplektą galima išdėliuoti pagal savo asmenišką ideologiją. Vaikams galima su jais žaisti, delioti ir mokytis apie savo kūrybinį priėjimą.

Dail. Aušrienė šiuo metu desto dviejų savaitių kursų Grunwald Guild, Washington, DC. Ji desto religinio pobūdžio meną. Nora taip pat prisideda prie artėjančio „M. K. Čiurlionio festivalio — 125“ organizavimo. Šis festivalis vyks lapkričio mėnesio pradžioje.

„Young People's Concerts“.

Šalių visų tų darbų, L. Bernstein parašė ir 4 knygas. Jos visos muzikinėmis temomis. Populiariausia — *Joy of Music*.

Sulaukęs 70 metų, L. Bernstein pasakė: „Aš nieko daugiau iš gyvenimo nenoriu, išskyrus daugiau laiko, nes dar daug muzikos turiu parašyti“. Deja, to laiko jam nebėliko. Mirė New Yorke 1990 m. spalio 14 d.

P. Palys

DAIL. R. LANIAUSKO PARODA

Dailininko Rimo Laniausko meno darbų parodos atidarymas įvyks šeštadienį, rugsėjo 16 d., 7:30 val. vakare, Lietuvių dailės muziejuje Lemonte (Pasaulio lietuvių centro pastate). Į atidarymą iš Cleveland, OH, atvyks ir pats dailininkas.

Paroda bus atidaryta tris savaites — iki spalio 7 d.

LB KULTŪROS TARYBOS PREMIJŲ ŠVENTĖ

Aštuonioliktąjį JAV LB Kultūros tarybos premijų šventę ruošia lapkričio 18 d., šeštadienį, St. Petersburg, Floridoje. Šventę organizuoja Floridos LB apygarda, kuriai pirmininkauja Algimantas Duda.

Premijų šventėje bus pagerbti įvairių sričių kultūros darbuotojai: dailininkas, muzikas, radijo, spaudos ir lituanistinė mokykla. Meninę programą šventėje atliks „Dainavos“ vyrų oktetas iš Čikagos, vad. muz. Dariaus Polikaicio.

Trys istorinės parodos

Lietuvos proistorė

Taip pavadinta archeologijos ekspozicija, ilgam laikui atidaryta Vilniaus Senojo arsenalo (Arsenal g. 3) dviejuose aukštuose.

Pirmojoje salėje rodomi archeologiniai radiniai, apimanys laikotarpį nuo pirmųjų gyventojų pasirodymo mūsų valstybės teritorijoje (11 tūkstantmetis prieš Kristų) iki Kristaus. Antrojoje salėje matome tai, kas primena pirmojo tūkstantmečio Lietuvą iki valstybės susikūrimo.

Kas gi eksponuojama „Lietuvos proistorėje“? Ir ar galima sudominti šių dienų lankytoją senoviniiais darbo įrankiais, buities daiktais, papuošalais, atkurtais pagal laidojimų įkapes drabužių pavyzdžiais? Muziejaus mokslininkai teigia ir įrodo, kad galima. Už tai pagarbos verti muziejaus archeologai Eglė Gričiuvienė, Gytis Grizas, Valdas Steponavičius, dailininkė Danutė Alekniene, architektas Jonas Zibolis ir daug kitų, prie parodos parengimo prisidėjusių muziejininkų, dailininkų, kitų specialistų žmonių, nes tai ne vienerių metų kruopštus darbas. Juk reikėjo atnaujinti, kaip sakoma, kartais iš šukių sulipdyti ar iš šapelių surinkti daiktus, ne vieną tūkstantį metų gulėjusių po žeme. Nuostabių senovinių įvairių Lietuvos regionų rūbus atkūrė zinoma dailininkė Irena Vabalienė, savo rankomis pasiuvusi daugumą dabartines Lietuvos aukštųjų mokyklų rektorų togų. Papuošalų kopijas gamino Kazimieras Barišauskas, ginklus nukalė Vladas Kuzinas. Šį sąrašą būtų galima pratęsti, suminint dar nemažai pavardžių.

Iš kur šie radiniai ir lobiai, kuriuos šiandien saugoja Lietuvos nacionalinio muziejaus Archeologijos skyrius. Dar 1855 m. Vilniaus senųjų muziejaus įkūrėjas grafas Eustachijus Tiškevičius šiam muziejui padovanojo archeologinių radinių kolekciją iš Rytų Lietuvos, Baltarusijos bei Pietryčių Latvijos. Po metų, Senųjų muziejui atverus duris lankytojams, jame jau buvo apie 1.500 archeologijos eksponatų. Dabar, po 145 metų, Archeologijos skyriuje saugoma daugiau kaip šimtas tūkstančių eksponatų bei daugybė senosios keramikos dirbinių šukių, rastų kasinėjamuose piliakalniuose ir buvusiose gyvenvietėse.

Atidarant parodą „Lietuvos proistorė“ išleistas išsamus katalogas, kuriame spausdinami mokslininkų parengti tekstai ir daug iliustracijų. Pristatomi beveik visi Lietuvoje rasti didesnieji lobiai, kuriuos galima pamatyti parodoje. Tai Stakliškės aptiktas sidabro lydinis, monetų ir papuošalų lobis, Vilniuje, Tiltų gatvėje, seno namo rūsyje rastas 16.000 įvairių monetų lobis, išbręs iš suduzusio molinio puodo. Jame variniai lenkiški ir lietuviški Jono Kazimiero šilingai, grašiai, yra sidabriniai lenkiški bei prūsiskų monetų. Manoma, kad šis lobis sudarė septynioliktą amžiaus mokytojo ar tarnautojo menesinį atlyginimą. O pasleptas jis galėjo būti apie 1702 m., kai Vilnių užgrobo švedai.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės fragmentai grafikoje

Ši antroji paroda veikia Lietuvos nacionalinio muziejaus

Naujajame arsenale (Arsenal g. 1).

Eksponuojama septynioliktąjį — devynioliktą amžių grafikos kūrinių iš muziejaus rinkinių. Jie atspindi istoriją nuo Jogailos ir Vytauto laikų iki Lietuvos ir Lenkijos padalijimo 1795 m. Daugelis iš parodoje rodomų kūrinių kadaise priklausė įžymiesiems vilniečiams bei mokslo draugams. Įspūdingi devyniolikto amžiaus Juozo Ozemblovskio litografijos dirbtuvėje atspausdinti Lenkijos ir Lietuvos karalių portretai, Vilniaus ir jo apylinkių vaizdai. Prisimenami Vilniaus pranciškono Ignato Karo, raiziusio šventųjų atvaizdus, istoriniai paveikslai, tokie, kaip „1710 m. maras Vilniuje“. Pristatomos 1805 m. Vilniaus universitete iktos grafikos katedros pirmojo raizymo dėstytojo Izidoriaus Veiso bei Jono Gotlibo Kislingo vario klėsės.

Matome 1846 m. leisto Jono Kazimiero Vilcinskio Vilniaus albumo litografijas, vaizdus iš albumo apie Napoleono ordos žygius per Lenkiją ir Lietuvą. Yra Zygimanto Augusto, Elzbiety Habsburgietės, Stepono Batoro, Vladislavo Vazos ir kitų įžymių žmonių portretai. Įsimena dailininkų Karolio Račinskio, Karolio Ripinskio, Juozo Ozemblovskio ir daug kitų to meto kūrėjų pavardės.

Lietuvos heraldika

Ši paroda, esanti taip pat Naujajame arsenale (Arsenal g. 1) atidaryta minint Valstybės dieną ir skirta istorinei heraldikai.

Pirmoji parodos dalis supažindina su valstybinės heraldikos atsiradimu, vaizdavimo ypatumais nuo keturioliktą amžiaus. Čia rodomi antspaudai, knygos, vėliavos, bažnytiniai ir buities daiktai, apdovanojimai. Antrojoje dalyje — Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorų gimininių herbai, jų raida. Matome herbus ant brangių baldų, porceliano indų, knygų, paminklinių plokščių ir kt. Trečioji parodos dalis pristato senuosius miestų bei miestelių herbus, kurių nemaža dalis išliko iki šiol.

Lietuvos valstybiniai heraldikos ženklai yra Vytis ir Gedimainių stulpai. Parodoje pavaizduota jų raida per ilgus šimtmečius. Keturioliktą amžiaus pabaigoje valdovų antspauduose, karinėse vėliavose, monetose vaizduotas Dviguobas kryžius. Vytis susiformavo iš Lietuvos kuni-

Knygos-albumo Viktoras Vizgirda sutiktuose kalbą Dailės akademijos rektorius A. Šaltenis. Greta — dailininko žmona Elena Vizgirdienė. J. Butrimo nuotrauka

Dar vienas sugrįžimas

„Troškimai lieka tie patys nuo jaunystės iki jėgų išsekimo senatvėje — meilė gyvenimui ir gamtai yra amžini“, — šiais dailininko Viktoro Vizgirdos žodžiais, išrašytais ant knygos albumo *Viktoras Vizgirda* viršelio, pradėjo savo kalbą Dailės akademijos rektorius A. Šaltenis šios knygos pristatymo vakare, vykusiam Vilniaus Rotušėje. Vakaronei nuotaiką sukūrė fleitistas Algirdas Vizgirda, paskleidęs salėje romantiškai nostalgikus klasikos garsus, įpareigojancius rimčiai ir susikaupimui. Salėje dominavo įvairių kartų dailininkai, dailėtyrininkai, buvo keletas rašytojų, Dailės akademijos darbuotojų, gausus Vizgirdų šeimos būrelis — žmona, vaikai, vaikaičiai, provaikaičiai ir kiti giminačiai. Gal dėl to knygos pristatymas virto atsiminimų apie dailininką V. Vizgirdą vakarą. Plačiau apie pristatomą knygą kalbėjo tekstų autorių dailėtyrininkas Viktoras Liutkus, dailininkas Bronius Leonavičius, leidyklos direktorė T. Vaskeviciene.

gaikščių portretinių antspaudų, kuriuose vaizduojamas raitas karys. 1386 m. Jogaila šį raitelį suheraldino, įreminė jį skydą. Vytauto laikais (1392-1430) Vytis tapo Didžiosios Kunigaikštystės herbu. Toliau istorijos vingiuose žlungant ir prisikelijant Lietuvos valstybei, keitėsi ir Vytio ženklas, bet visai neišnyko. O

1918 m. atkūrus nepriklausomybę, jis vėl paskelbtas valstybiniu herbui. Iki antrojo pasaulinio karo sukuriama keli Vytio pavyzdžiai. Paplito ir išliko Dviguobos kryžiaus ir Gedimainių stulpų heraldiniai ženklai. Po 50 metų sovietinės okupacijos, kurios metu Lietuvos valstybės heraldiniai ženklai draudžiami, 1990 m. kovo 11 d. atkūrus nepriklausomybę, Vytis vėl paskelbtas valstybės herbui. Tad neatstiktinai parodos ekspozicija ir pradedama nuo šiandieninio mūsų valstybės herbo. Kaip sako šios ir senosios grafikos parodų dailininkė Rūta Butėnaitė, juk kiekvienam pilietui vertėtų atmintinai žinoti, kokios spalvos fone, į kurią pusę atgręžtas šarvuotas raitelis vaizduojamas Lietuvos valstybės herbe ir koks ženklas puošia jo iškeltą kalaviją...

Lietuvos nacionalinis muziejus, esantis prie pat Gedimino kalno, kruopelę po kruopelę renka mūsų valstybės ir kultūros istorijos duomenis ir ženklus, grupuodamas tai į nuolatines ir trumpalaikes parodas. Dabar jau turima didžiausia Baltijos šalyse archeologijos ekspozicija. Ateityje tikimasi įrengti pastovią Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikotarpį atspindinčią ekspoziciją.

Jadvyga Godunavičienė

struktūroje. Skaitytojas nejučiom įsitraukia į dailininko brendimo, augimo, kaitos procesą, kartu patirdamas istorijos raidos, laiko ir vietos poveikį. Priežastis ir pasekmė neatskiriami kūrybiname procese, dažnai neseka vienas po kito, o eina lygiagrečiai vienu metu. Tai buvo itin būdinga tokiam spontaniškam kūrėjui, koks buvo V. Vizgirda. Knyga patvirtina, kad ne laiko trukmė, metų skaičius lemia menininko santykių pobūdį su žmonėmis, vietove, daiktais, o veiklos intensyvumas, išpuoštas stiprumas. Dažnai vos kelių metų darbo patirtis, trumpai gyventos vietovės vaizdas tvirtai įsireizija į samonę, nusėda į pasamones klotus. Tik ketverta metų dailininkas V. Vizgirda gyveno Vilniuje, dirbo Dailės akademijoje, o Vilniaus tema, jo trauka liko dailininkui viso gyvenimo kūrybos gyvybinga versme, o Dailės akademija nuolat šaukė grįžti. Ir grįždavo laiškais, mintimis ir darbariojo pastoviai egzistencijai akademijos leidyklos išleista knyga pristatant visą dailininko gyvenimą ir kūrybą. Vizgirdai teko vadovauti Vilniaus Dailės mokyklai sovietmečiu ir vokiečių okupacijos metais, nors mokykla buvo įsteigta 1940 m. gegužės 15 d. Lietuvos seimo priimtu ir Respublikos prezidento A. Smetonos, ministrų pirmininko A. Merkio patvirtintu Dailės mokyklos įstatymu. Rektorius gyveno patioje akademijoje, neapleido jos Raudonajai armijai traukiantis ir vokiečiams ją uždarius. Tie metai buvo pilni įtampos, netikrumo. Perguveno nemažą išdavystę, kai, rodos, patikimas raštininkas, buvęs teisininkas studentas pavogė iš rektorato seifo 7 578 RM, 6 aukso, 7 sidabro medalius, keletą dokumentų. Dėl šio įvykio prašė Pedagogų Tarybą atleisti iš pareigų. Taryba jo prašymo nepatenkino. 1942 m. rektorius pasiekusi zinia, kad bus uždarytos akademijos (rašė P. Augustinavičius iš Berlyno), vertė rūpintis studentų ir darbuotojų likimais. Gabiausiems, bebaigiantiems akademiją, dar ne visai paruošusiems diplominių darbų, buvo nutarta išduoti baigimo diplomus. Juos gavo A. Motiejūnas, K. Žeromskis, J. Katiliūtė. Rektorius pasirūpino, kad, uždarius akademiją, darbuotojai gautų atlyginimus, o studijas nelegaliai tęsė Dailės muziejuje. Artėjant frontui, V. Vizgirda 1944 m. liepos mėn. paliko Lietuvą. Jo karo pabėgimo kelias ėjo per Vieną, Tiubingoną, Berlyną, Flensburgą, Detmoldą ir Freiburgą, kur V. K. Jonyno įsteigtoje Taikomojo meno mokykloje vadovavo tapybos studijai, vėliau buvo administracijos direktoriumi. 1950 m. atvyko į JAV, Bostoną. Dirbo įvairių darbų, intensyviai kūrė, dalyvavo parodose ir visame JAV lietuvių kultūriniame gyvenime. Mirė 1993 m. liepos 10 d.

V. Liutkus aptaria reikšmingiausius V. Vizgirdos paveikslus, rodytus įvairiose parodose, pristato to meto jo kūrybos vertintojus. Sekdamas tekstą ir žiūrėdamas į čia pat esančias reprodukcijas skaitytojas pajunta, kaip dailininkas su įgimta ieškojimų aistra ugdė savitą originalų braižą. Dailininkas intensyviai sekė Vakarų Europos meninę raidą, lankęs Paryžiaus, Briuselio, Amsterdamo, Vienos, Madrido, Italijos, Vokietijos dailės centrus, kaip meninė individualybė susiformavo Lietuvoje. Skyrėsi iš kitų sponta-

nišku, laisvu kontrastingu spalvų pasirinkimu, drąsiu, šviežiu potėpiu, lenktų linijų dominavimu, piešinio minimalumu, pajungtu spalvinei paveiklo kompozicijai. Spalva yra pagrindinė dailininko išraiškos priemonė, tik tapydamas portretą dailininkas ieško kompromiso tarp piešinio ir spalvos.

Gyvendamas Vokietijoje V. Vizgirda dalyvauja parodose Oldenburge, Hanau, Freiburge, Amsterdame, o nuo 1950 m. jo kūrinių rodomi Bostono, Čikagos, Niujorko, Kambridžo, Toronto ir kt. parodų salėse. Amerikoje kūrė ne tik peizažus, natūrmortus, portretus, bet ir vitražus, teatro dekoracijas, iliustravo knygas. V. Liutkus suskaičiavo Amerikoje sukurtus 340 paveikslų, viso jų suregistravęs 582. JAV tapytose paveikluose atsiranda apčiuopiamesnė daiktų forma, peizažuose matomi amerikoniško sumehaninto gamtovaizdžio išpuošimai. Koloristas, tapybinės technikos laisvumas, dažų faktūros pajautimas, laisvas, spontaniškas užmojis — pastovus per visus kūrybos periodus. Išveivijoje kurtuose paveikluose yra tautinių savybių kolonizacijos, formos ritme, nuotaikos pobūdys. Sodai, giros, bažnyčios, namai, o ypač medžiai, nesvarbu kur jie

augtų, byloja kažkokia paslaptimi, vien lietuviui suprantama kalba. Jie pulsuoja gyvybe, jauti juose vėjo dvelkimą, ar jo šelsmą, vasaros gilią žalumą, brandos pilnatvę. Dailininkas yra prasitaręs, kad visa tai atėję iš vaikystės, kurią supo gilūs, paslaptingi nesibaigiantys miškai, eglėnai, pušynai, samanotos pakrūtės. „Drobie turi būti prisodrinta tirstumo, kur tik por šakų tarpeklius galima regėti horizonto tolumą ir paslaptį“, — kalbėjo V. Vizgirda 1980 m.

Knygos autorius ir jos pristatyme kalbėjusieji įrodė, kad V. Vizgirdos ryšiai su Lietuva nebuvo nutrūkę. Jis aktyviai sekė meninį Lietuvos gyvenimą. Vos atsirado galimybė organizavo čia paveikslų parodas. Lietuvoje lankėsi 1966 m., 1971 m., 1974 m. Šiam susitikimui įamžinti V. Kisarauskas sukūrė įdomų ekslibrisą su stilizuotos taures akcentu ir įrašo: „Tie metai kaip taures, tie metai kartumo, tulžies ir džiaugsmų kupini. Išgerti, — kūrybos to vynu raudono pasiutis juodo tirstumo...“ Po penkiasdešimt metų gyvenimo tulžies ir kūrybos vyno metų grįžo V. Vizgirda per Dailės akademijos leidyklą į visą Lietuvą, į kiekvieną jos biblioteką — miestelyje, kaime, mokykloje.

Dr. Janina Bielinienė

Judita Leitaitė Newport muzikos festivalyje

Newport muzikos festivalyje š.m. liepos 13 d. (iš kairės) solistė Judita Leitaitė ir festivalio direktorius dr. Mark P. Malkovich, III, su žmona.

Apsuptas Atlanto įlankos, Newport, RI, 20-to šimtmečio pradžioje buvo žinomas, kaip turuolių vasarotojų, kurie statėsi ypatingo grožio, architektūros ir meno rūmus, miestą. Turuolių dinastijoms išmirus ar jų giminaičiams nepajėgus rūmų išlaikyti, juos perėmė „Preservation of Newport County“, atidarė lankyti publikai ir rengti įvairius festivalius.

Prieš 32 metus ten buvo pradėtas Tarptautinės muzikos festivalis (International Music Festival), kuris vyksta dvi savaites kiekvienais metais liepos mėnesį. Šių metų festivalyje dalyvavo 80 muzikų iš 22 šalių. Lietuvai jau antrą kartą atstovavo solistė mezzosopranas Judita Leitaitė. Kiekvienų metų festivalio temą nustato festivalio komitetas. 1998 metais „Summer Stars“ programoje, Juditos Leitaitės recitalyje buvo lietuvių, prancūzų ir rusų kompo-

zitorių kūrinių. Šių metų festivalio tema buvo „Scanning Scandinavia“. Tarp skandinavų kompozitorių Judita Leitaitė atliko ir Juozo Gruodžio „Rugieles“, ir Balio Dvariono „Žvaigždutę“.

Juditos Leitaitės koncertas įvyko „The Breakers“ rūmuose, labai palankiu vakaro laiku, liepos 13 dieną. Jos balsas ir interpretacija žavėjo gausiai susirinkusią publiką, kuri solistę palydėjo entuziastiškais ir ilgais plojimais. Per programą buvo malonu girdėti, kad daug klausytojų buvo atvykę iš gan toli jau antrą kartą vien tik pasiklausti ir pamatyti Juditą Leitaitę. Koncerto metu neteko matyti daugiau lietuvių, bet dvi dalyvavusias lietuvės, Liucija Laukaitienė ir Irena Ehl, tikrai džiaugėsi ir gėrėjosi solistės dainavimu bei vaidyba.

Liucija Laukaitienė

Dailininkės Irenos Vabalienės pagal VII-VIII a. pilkapių įkapes atkurti lietuvių rūbai.